

ÜNLÜ TATAR ÂLİMİ PROF. DR. MİR FATİH ZEKİYEV**(2003-2012 YILLARI ARASI)*****Ahmet Turan TÜRK******Özet**

Ünlü Tatar âlimi Prof. Dr. Mirfatih Zekiyev 1928 yılında doğmuş ve bu yıl 85 yaşına ulaşmıştır. Bilim âlemine adanmış bir ömrün sahibi olan Zekiyev Türk Dili, özellikle de Kazan-Tatar Türkçesi üzerine yapmış olduğu çalışmalar ile Türkoloji alanında ün salmıştır. Prof. Dr. Mirfatih Zekiyev'in Türk dili ve Türk tarihi üzerine yaptığı çalışmalar bilim âleminde son derece ciddi yayınlar olarak değerlendirilmektedir. Sadece akademik değil, bürokrat kimliğiyle de Türk ve Tatar dünyasında faaliyet gösteren Prof. Dr. Mirfatih Zekiyev, Türk dünyasının en önemli kişiliklerinden biridir.

Bu çalışmada, Prof. Dr. Mirfatih Zekiyev'in kısa bir öz geçmişi ve 2003-2012 yılları arası yaptığı bilimsel çalışmaların bibliyografyası yıllara göre verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Prof. Dr. Mirfatih Zekiyev, Türk Dili, Türk Tarihi, Bibliyografya.

THE FAMOUS TATARIAN SCHOLAR PROF. DR. MİR FATİH ZAKIYEV**(BETWEEN 2003 AND 2012)****Abstract**

The famous Tatarian scholar Prof. Dr. Mirfatih Zakiyev was born in 1928 and he is 85 years old now. Zakiyev who has a life dedicating to science has become famous in the field of Turcology with his studies about Turkish Language, especially on Kazan-Tatarian Turkish. His works on Turkish language and Turkish history are evaluated as extremely serious publications by scientists. Prof. Dr. Mirfatih Zakiyev who is active in Turkish and Tatarian world not only as an academician but also as a bureaucrat is one of the most important figures of Turkish world.

In this study, Prof. Dr. Mirfatih Zakiyev's short autobiography and the bibliography of his works between 2003 and 2012 will be given by years.

Keywords: Prof. Dr. Mirfatih Zakiyev, Turkish Language, Turkish History, Bibliography.

---

* Ricamız üzerine öz geçmişi ve 2003-2012 yılları arası çalışmalarını tarafımıza ulaştıran Prof. Dr. Mirfatih Zekiyev Bey'e teşekkür ederim.

** Arş. Gör.; Nevşehir Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, aturan.turk@nevsehir.edu.tr

Dil bilimci, tarihçi, eğitimci, toplum bilimci, dil bilim doktoru (1963), profesör (1964), Tataristan Cumhuriyeti Bilimler Akademisinin kurucu üyesi, Rusya Fedarasyonu Dil Bilim Akademisi akademik görevlisi ve kurul üyesi (2004), Tatar Devlet İnsani Bilimler ve Eğitim Bilimleri Üniversitesinin şerefli profesörü (2005), Başkurt Devlet Üniversitesinin fahri doktoru (2011), Tatar Oryantalistleri Cemiyetinin fahri başkanı (2007) ve Uluslararası Türkoloji Topluluğunun üyesi (2004).

Yukarıda kendisi hakkında genel olarak bilgi verdiğimiz kişi büyük Türk ve Tatar bilim insanı Prof. Dr. Mirfatih Zekiyeu. Ömrünü eğitime ve bilimsel araştırmalara adanmış büyük âlim, 1928 yılının 14 Ağustosunda Tataristan'ın Yutazi rayonuna bağlı Zeype köyünde doğar ve çok küçük yaşta, daha beş yaşındayken babası Zeki'yi kaybeder (Zinatullina, G. Kerimullin, Zimagolova, Zakirova, A. Kerimullin, 1995: 14).¹ 1936 yılında annesi Bibizeynep ikinci evliliğini gerçekleştirene kadar Yutazi'da amcası yanında himaye edilir. Zekiyeu'in üvey babası Kamil de 1942 yılında II. Dünya Savaşında ölür. İkinci eşini de kaybeden Bibizeynep'in sağlık durumu kötüye gidince ailesinin, annesi, bir erkek ve üç kız kardeşinin bütün sorumluluğu Zekiyeu'in omuzlarına biner. Savaş yıllarında Zekiyeu, bir yandan okuluna devam ederken bir yandan da pek çok işte çalışır: Çobanlık, demircilik, ayakkabıcılık, at bakıcılığı vb. (Zinatullina vd., 1995: 15-16; User, 2003: 163).

1946 yılında 10. sınıfı tamamlayınca Zekiyeu, Kazan Üniversitesine okumaya girer. Tatarca öğretim sadece Tatar Filolojisinde olduğu için bu bölüme kaydolar ve 1951 yılında yüksek şeref ödülüyle bu bölümden mezun olur. Tatar Dili ve Edebiyatı Bölümünde R. A. Rahimova'nın tavsiyesiyle başladığı yüksek lisansını Latif Zalyay danışmanlığında hazırladığı ve Tatarcanın cümle bilgisi ve anlam bilgisi meselelerini incelediği teziyle 1954 yılında bitirir (Zinatullina vd., 1995: 19). Aynı bölümde akademisyen olarak çalışmaya başlayan Zekiyeu, 1960 yılında Kazan Devlet Üniversitesi Tatar Dili Ana Bilim Dalı başkanı olur. Mirfatih Zekiyeu B. A. Serebrennikov, Ye. I. Ubryatova ve J. G. Kiyikbayev'den oluşan jüri önünde *Tatar tēlēnēñ sintaktik tōzēlēšē* (Tatar Türkçesinin Cümle Yapısı) adlı doktora tezini savunarak 4 Nisan 1963 yılında doktor unvanını alır (Asılgerreyev, 2003). Ünlü dilci B. A. Serebrennikov,

¹ Bu yayında Zekiyeu'in doğum yeri için İngilizce "Zaypy of the Yutazinski", Rusça "Зайпы Ютазинского" ifadeleri kullanılmıştır. (User, 2003)'te ise "Yutazinski rayonuna bağlı Zavri köyü" ifadesi kullanılmıştır. Bu çalışmada ise "Yutazi rayonuna bağlı Zeype köyü" ifadesini kullanılmıştır. Bunda Mirfatih Zekiyeu Bey tarafından gönderilen Tatarca öz geçmiş esas alınmıştır.

Zekiyev'in doktora tezi için, Türk şivelerinin cümle bilgisi alanında yapılan en mükemmel eser değerlendirmesini yaparken, diğer jüri üyeleri Ye. I. Ubryatiova ve J.G. Kiyikbayev de, bu incelemenin çok yüksek seviyeli bir çalışma olduğunu kaydeder. Söz konusu eseri, 30 yıl boyunca Türk cumhuriyetlerinde yapılan cümle bilgisi araştırmalarının baş kaynağı olarak kullanılan Zekiyev, 1964'te profesörlüğe yükselir (User, 2003: 164).

1965 yılında Prof. Dr. Mirfatih Zekiyev'in çalışma hayatında büyük bir değişme meydana gelir. Art arda gelen bilimsel çalışmalarından ötürü Kazan Pedagoji Enstitüsünün bilimsel araştırmalar bölümü rektör yardımcılığına ve 1967-1986 yılları arasında da bu kurumun rektörlüğüne yükselir (Asılgerreyev, 2013). Bu yıllarda enstitüye kayıt kabul sayısı ikiye katlanır; arkeolojik kalıntılar, el yazması eserler, nadir kitaplar vb. envanterler depolanır ve Tatar bilim insanlarının çalışma arşivi hazırlanır (User, 2003:165). Bu kurumdaki faaliyetlerinden dolayı 1967 yılında enstitü tarafından "Hizmet Kızıl Bayrağı Nişanı" ile ödüllendirilir.

Tataristan'da, egemenliği güçlendirme çalışmaları başlayınca, devletteki bilimsel çalışmalarla ilgilenmek için ilk olarak insani bilimler araştırmaları enstitüsünün kurulmasına ihtiyaç duyulur. Bunun yegâne yöntemi olarak da 1939 yılından bu yana faaliyet gösteren Dil, Edebiyat ve Tarih Enstitüsünü (DETE; Rusça kısaltması IYALI) geliştirme ve ondan yeni enstitüler açma yoluna gidilir. İşte bu önemli işi yerine getirmesi için, 1968 yılında Prof. Dr. Mirfatih Zekiyev eski görevinden alınır ve DETE'ye müdür olarak atanır. SSCB Bilimler Akademisi ile anlaşarak, DETE'yi geliştirme faaliyetlerine başlanır. Bu çalışmalar sonucu 1994'te Tatar Ansiklopedisi bölümü ve 1996'da Tarih bölümü müstakil birer enstitü olarak ayrılır. Ekonomi bölümü de DETE'den ayrılıp, kendi içine hukukçuları da alarak müstakil bir enstitü olarak çalışmaya başlar. Asıl enstitü ise Dil, Edebiyat ve Sanat Enstitüsü (DESE) adını alır (Asılgerreyev, 2003) ve burada Zekiyev 2000 yılına kadar müdür olarak çalışır.

DESE müdürü olarak Prof. Dr. Mirfatih Zekiyev, Tataristan Cumhuriyeti Başbakan yardımcısı M. Hesenov ile Tataristan Cumhuriyeti Bilimler Akademisinin kurulmasında aktif rol alır. Burada “İnsani Bilimler Bölümü” kurar ve 2002 yılına kadar bu bölümün akademik sekreteri olarak çalışır.

İdarecilikte son derece başarılı işler yapan Prof. Dr. Mirfatih Zekiyev, 500’den fazla bilimsel çalışma yaparak akademik faaliyetlerini yürütmüştür. Yaptığı bu 500 çalışmadan 100’ye yakını monografiler, ders kitapları ve kılavuz kitaplardır. Onun “Proisxojenie tyurkov i tatar” adlı kitabı 2006 ve 2007 yıllarında Türkiye’de “Türklerin ve Tatarların Kökeni” adıyla iki defa yayınlandı. Aynı eser 2011 yılında da Kazakistan’da “Глубокие этнические корни тюркских народов” (Türk Halklarının Derin Etnik Kökenleri) adıyla yayınlandı.

Prof. Dr. Mirfatih Zekiyev’in Kazan’ın adının *Küsön/Kosan* “Ak Sönler (Ak Hunlar)” adından geldiğini ve şehrin bu dönemde kurulduğunu iddia ettiği çalışması, Tatar tarihçileri tarafından savunulan Kazan’ın 800. yılı şeklindeki görüşün çürütülmesini sağlar ve Kazan’ın 1000. yılının takdim edilmesini mümkün kılar.

Prof. Dr. Mirfatih Zekiyev 75’e yakın bilim insanı yetiştirdi ve onların 20 kadarı doktor ve profesör derecesine yükseldi. Akademik çalışmalarından ve bilim insanı yetiştirmesinden dolayı, kendisine 1970 yılında Tataristan ve 1976 yılında Rusya Federasyonu tarafından “Ünlü Bilim İnsanı” unvanı verilir.

Prof. Dr. Mirfatih Zekiyev’in çalışma ve faaliyetleri resmi organlar tarafından da fark edilir ve bunun neticesi olarak pek çok ödüle layık görülür. 1971 yılında o Hizmet Kızıl Bayrağı nişanı, 1976’da Halklar Dostluğu ödülü, 2008 yılında “Tataristan Cumhuriyeti Devlet Nişanı” ile ödüllendirilir. O SSCB’nin Yükseköğrenim bilim insanı (1972), SSCB’nin eğitim ve öğretiminin başı ve Tataristan’ın bilim ve teknik alanında devlet ödülü sahibidir. 1995 yılında Türkiye’den “Türk Dil Kurumu Şeref Üyeliği Beratı” ödülüne layık görüldü (User, 2003: 167).

Bürokrat kimliğiyle oldukça aktif olan Zekiyev, birkaç kez Kazan Şehir Sovyeti delegeliğine ve 1980 ve 1985 yıllarında da Tataristan Yüksek Sovyeti delegeliğine ve başkanlığına seçilir (User, 2003: 165). 1977-1986 yıllarında o Eğitim Müdürlüğünün milli diller komitesi başkanı, 1994-1999 yıllarında Başkanlık Kabinesi mahiyetindeki Diller Kanunu’nu kabul eden kabinenin müdür yardımcısıdır. 1970-2002 yılları arasında Mirfatih Zekiyev Tukay Adına Devlet Ödülü kazananları belirleme komitesi üyesi olur. 1970 yılından bugüne kadar Türkolojinin önce SSCB, daha sonra Rusya Komitesi Dairesi üyesi, 1986-1992 yıllarında o insani ve içtimai bilim insanlarının devlet kabinesi başkanıdır.

Bürokratik işlerinin yanı sıra akademik faaliyetlerini de yürüten Prof. Dr. Mirfatih Zekiye Moskova'da, St. Petersburg'da, Baku'da, Almatı'da, Taşkent'te, Aşkabat'ta, Bişkek'te, Kazan'da ve Ufa'da gerçekleştirilen Uluslararası Türkoloji Kongresinde aktif olarak yer almaktadır. Almanya'da, Vietnam'da, Amerika'da, İngiltere'de, Macaristan'da, Yugoslavya'da ve Türkiye'de yapılan Türkoloji kongrelerinde önemli bildiriler sunmuştur (Asılgeriyev, 2003).

Prof. Dr. Mirfatih Zekiye, dünyaca tanınan dil bilimci ve tarihçidir. Bu alanlardaki çalışmaları, sadece Tataristan'da değil, yakın ve uzak pek çok ülkede bilinmekte ve referans kaynaklar olarak kullanılmaktadır.

Prof. Dr. Mirfatih Zekiye, 85. yaşını engin bilgi ve tecrübeleri ile Türkoloji alanında yeni çalışmalarla karşılamaktadır.

Prof. Dr. Mirfatih Zekiye'nin Eserlerinin Bibliyografyası

(2003-2012 Yılları Arası)*

2003

1. (2003). *Proisxojenje tyurkov i tatar*. Moskva: İnsan.
2. (2003). Vıstuplenie na seminare v Moskve po voprosu «Tyurkskoe edinstvo». *Tatarskiy mir*, No 3, 13, s. 3.
3. (2003). Çulman buyı tatarlarınıñ kilëp çığışı turında. *Tariyh, medeniyet hem tällerneñ üsëş meselelerë (Problemi istorii, kulturi i razvitiya yazıkov), Fenniy-gameliy konferentsiya materialları (2 çıgarılış)*, Kazan: Tataristan devlet gumanitar institutu, s. 27-37.
4. (2003, 31 may). Almuş ta, Almış ta tügël, e Almas. *Şehri Kazan*.
5. MAKSİMOV, N. V. (2003). *Tatar telë. 10-11. stınyflar öçen derëslëk*. (Tulılandırılğan 2. basma). Kazan: Meğarif.
6. (2003). Millet yazmısında milliy tël. *Meğarif*, J-1, No: 9, s. 85-87.
7. (2003). Törkiy etnonimnar hem Çulman buyı tatarlarınıñ kilëp çığışı. *Fen hem tël*, J-1, No: 2, s. 59-66.
8. (2003). Tatarskaya akademiçeskaya leksikologiya. *Aktualnie voprosı tatarskogo yazıkoznaniya*, Vıp. 2, s. 6-12.
9. (2003). R. Fehretdin hem halkıbızınıñ kilëp çığışı meselelerë. *Rizaeddin Fehreddin. Mirası hem hezërgë zaman*. Kazan, s. 27-37.
10. (2003). Latin grafıkası nigëzënde tatar alfavitın torğızuv turında TR Zakonın ezerlev hem gamelge kuyuv meselelerë. *Fen hem tël*, J-1, No: 4, s. 12-22.
11. (2003, 7 may). Prof. İbrahim Nurullin turında fikërler. Rezeda Zeyni. Her ğalimneñ tariyhıta üz ëzë ğala. *Şehri Kazan*.

2004

12. (2004). Milliy hareketneñ maqsatı – milletne tërgëzüv, saqlav hem üstëruv (Publitsistika). *Kazan utları*, S. 2, s. 139-148.

* Daha önceki yayınların bibliyografyası için bk. (User, 2003)

13. (2004, 9 aprel). Sadri Maqsudiy ruhinā ber doġa. Törkiyede Bilkent universitetındaġı seminar turında. 20-21 fevr. 2004, *Medeniy comġa*, s. 11.
14. (2004). Drevnie tyurki v Zapadnoy Sibiri (Tezisi). *Sbornik dokladov nauçnoy konferentsii «VII suleymanovskie çteniya»*, Tyumen, s. 24.
15. (2004). O stepeni izuçennosti sintaksiçeskih otnošeniy v tatarskom yazıke (Tezisi dokladov). *Mejdunarodnyy simpozium «Tipologiya argumentnoy strukturi i sintaksiçeskih otnošeniy»*, 11-14 maya 2004, Kazan, s. 327-328.
16. (2004, 10 iyul). Bardı ħalkı hem süyleşë. *Tañ*.
17. (2004, 8 oktyabr). Tamırlarġa tuġrılık. Yaña qantata tıñlaġannan soñ tuġan uylar. *Medeniy comġa*, No: 40.
18. ANDREEVA, L. (2004). Nauçnaya şkola Prof. L. Z. Şakirovoy: proşloe i nastoyaşee. *Kazanskaya lingvopedagogičeskaya şkola*, Kazan, s. 30-64.
19. (2004). Leksemi agadir/agafirs, akatsir, mişar v sisteme tyurkskih etnonimov (Tezisi). *Mejdunarodnogo vostokovedçeskogo kongressa*, Moskva, T. 2.
20. (2004). Tobolskiy gosudarstvenniy pedagogičeskiy institut v reşenii problem vozrojdeniya zapadnosibirskih tatar. *Obrazovanie v Zapadno-Sibirskom regione: istoriya, sovremennost i perspektivi. Materialı Vserossiyskoy konferentsii, posvyaşennoy 50-letiyu TGPI i 60-letiyu Tyumenskoy oblasti*, 24-26 noyabrya 2004, Tobolsk, s. 18-20.
21. Tobolsk i izuçenie yazıka zapadnosibirskih tatar. *Obrazovanie v Zapadno-Sibirskom regione: istoriya, sovremennost i perspektivi. Materialı Vserossiyskoy konferentsii, posvyaşennoy 50-letiyu TGPI i 60-letiyu Tyumenskoy oblasti*, 24-26 noyabrya 2004, Tobolsk, s. 20-21.
22. (2004). Drevnyaya ètničeskaya istoriya tyurkov. *Yazıki i literatura tyurkskih narodov: istoriya i sovremennost, Dokladi Mejdunarodnoy konferentsii*, Elabuga, 24-26 noyabrya 2004.
23. (2004). Qorıltay bërleşërge yardım ite (Eñgemediş R. Minhak). *Tatarstan-Törkiya: medeniy baġlanışlar (1992-2003)*, Kazan: Tamġa neşriyetë. s. 464-469.
24. (2004). Kem osnovana Kazan. *Tatarskiy mir*, iyun-iyul, No: 10-11, s. 8.
25. (2004, 26 noyabr). Latıf Keley hem millet yazmışı meselelerë. *Medeniy comġa*.
26. (2004). O yubilee goroda Kazani. *Aktualnie voprosı tatarskogo yazıkoznaniya*, Vıp. 3, Kazan, s. 38-52.
27. (2004). Bila li «Bolşaya Vengriya» v Uralo-Povolje. *Tyurkologiya nakanune XXI veka. Dostijeniya, sostoyanie i perspektivi. Trudi Mejdunarodnogo kongressa*, T. I, Ufa, s. 12-15.
28. (2004). K voprosu ob ètničeskih kornyah tyurkov (Bili li tyurki «neistoričeskimi» narodami, tolko koçevnikami, sklonnimi k postoyannım pereseleniyam?). *İnsaniy fenner: èzlenüv hem tabışlar. Gumanitarnie nauki: poiski i dostijeniya*, Kazan: Fikër Neşriyetë, s. 77-86.
29. (2004). Predislovie redaktora k pervomu izdaniyu. *Sovremenniy tatarskiy literaturniy yazık. Slovoobrazovanie po konversii*, Kazan, s. 160.
30. (2004). Leksemi agadir (agafirs), akatsir i mişar v sisteme tyurkskih etnonimov. *Türkologiya*, Türkistan, No: 5, s. 96-100.

31. (2004). Tsel natsionalnogo dvijeniya – vozrojenie, sohranenie i razvitie natsii. *Perspektivi razvitiya sovremennogo obşestva. IX. ç. I. Materiali Vserossiyskoy nauçnoy konferentsii*, 10-11 dekabrya 2003, Kazan, s. 119-131.
32. (2004). İz opıta podgotovki i realizatsii Zakona RT «O yazıkah narodov RT». Beseda s başkirskim pisatelem Tayfurom Sagitovım i uçenım-lingvistom İşmuhametom Galyautdinovım. *Aktualnie voprosi tatarskogo yazıkoznaniya. Vip. 3*, Kazan, s. 8-30.
33. (2004). Obşie svedeniya o tyurkskoy etnonimii. *Tatar tëlë hem edebiyatınıñ aktual problemları. I. kisek. Fenniy-metodik mekaleler kıyıntığı. Bötënrossiya fenniy-praktik konferentsii*, 26-28 noyabr 2003, Sterletamak, s. 39-53.
34. (2004). Tyurkskaya etnonimiya v semiotičeskom plane. Sinhronnaya i diahronnaya lingvistika. Yetap 2003 goda. *AN RT. Sbornik annotirovannih otçetov po NIR*, Kazan, s. 27-29.

2005

35. (2005). *Tyurko-tatarskoe pismo (istoriya, sostoyanie i perspektivi)*. Moskva: İnsan.
36. (2005). Başkort hem tatar tëläränëñ funksional üşëşënde yasalma kirteler. *Yazıkovaya situatsiya i politika v Rossiyskoy Federatsii*, Ufa, s. 19-23.
37. (2005). Perestroyka i tatarskaya lingvistika. *VIII Suleymanovskie çteniya. Materiali VIII Mejregionalnoy nauçno-praktičeskoj konferentsii*, Tobolsk, 12-13 maya 2005, Tyumen, s. 72-76.
38. (2005). O nekotorih drevnih etniçeskih kornyah bulgar i başkir. *Ural-Altay: çerez veka v buduşee. Materiali Vserossiyskoy nauçnoy konferentsii*, Ufa, 1-5 iyunya 2005, Ufa, s. 444-447.
39. (2005, 2 avgust). Këm milliy ëlita sanala hem alar kıyda terbiyelene?. *Şehri Kazan*.
40. (2005, 30-31 avgust). «Kazanğa – 1000 yıl» fikëränëñ barlıqka kilüvä hem raslanuvı. *Şehri Kazan*.
41. (2005). Traditsii Kazanskoy şkolı tyurkskoy lingvistiki. Traditions of the Kazan School of Turkic Linguistics. *III Mejdunarodnaya nauçnaya konferentsiya «Yazık i kultura»*, Tezısı dokladov, 23-25 sentyabrya 2005, Moskva, s. 32.
42. (2005). Perviçnyy etnonim ar/ır i obrazovannie na ego osnove vtoričnie i tretičnie etnonimi. *Türkologiya, Turkestan*, No: 2, s. 33-45.
43. (2005). Tatarstan ot bilingvizma k polilingvizmu. *Aktualnie problemi obuçeniya tatarskomu yazıku v russkoy şcole. Materiali II Respublikanskoy nauçno-praktičeskoj konferentsii*, 30 noyabrya 2005, TGGPI, s. 26-27.
44. (2005). *Tatar sintaksısı*. Uçebnik dlya vuzov. 25 p. I. V knige danı vse razdeli sintaksisa tatarskogo yazıka. Danı zadaniya dlya praktičeskih zanyatıy. Kazan: Megarif.
45. (2005). Tatarstan ot bilingvizma k polilingvizmu. *Sopostavitelnaya filologiya i polilingvizm. Materiali II Vserossiyskoy nauçno-praktičeskoj konferentsii*, 29 noyabrya 2005, Kazan, s. 95.
46. (2005). Problemi aborigennosti finno-ugrov i tyurkov Uralo-Povoljya. *Congressus Dicimus Internationalis Fenno-Ugristorum*, Yoshkar-Ola, 15-21.08.2005, Pars III. Folkloristika and Etnologica Litteratura Archeologia and Historia, Yoshkar-Ola, s. 222-223.
47. (2005). Ata–babalar yortına... *Fen hem tël*, No: 4, s. 3-7.

48. (2005). Rol lingvistiki v ustanovlenii 1000-letiya Kazani. *Aktualnie problemi başkirskogo, tyurkskogo i sopostavitelnogo yazıkoznaniya, Sb. nauçnih statey. K 70-letiyu Prof. Marata Valieviça Zaynullina*. Ufa, RIO Baş. GU. s. 95-102.
49. (2005). Bilo ili net velikoe pereselenie narodov? Intervyu M. Zakieva s Abdul-Hamidom Minojetdinovim. *Tatarskie novosti*, Moskva, No 12 (137), s. 8-9.
50. (2005). Leksemı akatsir/agadir (agafirs) i mişar/madyar v sisteme tyurkskih etnonimov. Moskva, *ICANAS XXXVII. IV kn*, Tezisi Mejdunarodnogo kongressa vostokovedov, Moskva, s. 224-228.
51. (2005). Grammatika. *Tatarskaya ěnsiklopediya* (T. 2, s. 183-184). Kazan: Institut Tatarskoy entsiklopedii AN RT.
52. (2005). Dvuyaziçie. *Tatarskaya entsiklopediya* (T. 2, s. 240). Kazan: Institut Tatarskoy entsiklopedii AN RT.
53. (2005). Institut yazıka, literaturı i iskusstva im. G. İbragimova. *Tatarskaya entsiklopediya* (T. 2, s. 585-586). Kazan: Institut Tatarskoy entsiklopedii AN RT.
54. (2005, 18 fevral). Tuğan tĕlbĕznĕ olılıq!. *Şehri Kazan*.
55. (2005). Predki bulgaro-tatar po dannim etnonimii. Yetap 2004 goda. *AN RT. Sbornik annotirovannih otçetov*, Kazan, s. 25-27.

2006

56. (2006, 28 fevral). Tatarlarnıñ tuğan tĕl köne ikev. *Şehri Kazan*.
57. (2006). Perviy tyurkologičeskiy sezđ i perevod tatarskogo pisma na latinitsu. *I. Türkoloji qurultayın 80 illik yubileyine hesr edilmiş elmi konfransın tezisleri*, 23-25 may 2006, Bakı, s. 79-81.
58. (2006). Predislovie. *k knige Vorontsova V.A. «Skritie i yavnie tyurkizmi v «Slove o polku Igoreve»*, Kazan, s. 3-7.
59. GARİPOV, Ya. (2006). O statuse sovremennogo tatarskogo yazıka. *v jurnale UNESCO. Words and Worlds. World Languages Review*. s. 300.
60. (2006). Lingvistiçeskie sledı svyazi Uralo-Povoljya, Sredney i Peredney Azii v V-I tis. do n.e. *V Vserossiyskiy sezđ vostokovedov. Vostok v istoričeskih sudbah narodov Rossii*, 26-27 sentyabr 2006, Ufa, Kniga 2, Ufa, s. 63-64.
61. (2006). Tuğan tĕlnĕ saqlav, üstĕrĕv hem anı ğıylmiy tikşĕrĕv. *Küptĕllĕ devlet şartlarında tuğan tĕlnĕ saqlav hem üstĕrĕv: problemalar hem perspektivalar, Halıqara fenniğ-gameliy konferentsiya*, 23-24 iyun 2006, Kazan, s. 48-50.
62. MAHMUTOV, H. Ş. (2006). F. I. Urmançĕev. *Qağarmannar yoldızlığı. Tarihiy-folkloristik oçerklar*, Kazan, s. 245-246.
63. (2006). Znaçenie truda N. F. Katanova «Çuvaşskie slova v bolgarskih i tatarskih pamyatnikah» v izuçenii istorii tatarskogo naroda. Nasledie N. F. Katanova. *Istoriya i kultura tyurkskih narodov Evrazii. Dokladı i soobşeniya mecdunarodnogo nauçnogo seminara*, 30 iyunya-1 iyulya 2005, Kazan, s. 28-40.
64. (2006). Törkiy edebiyatlar közğĕşĕ. (Törkiye tışındağı törkiy edebiyatlar antologiyĕşĕ turında). *İdel*, J-1, No: 9, s. 34-36.
65. SAFİULLİNA, F.S. (2006). *Hezĕrgĕ tatar edebi tĕlĕ*. Kazan: Meğarif.
66. (2006). Kak kollektiv vstretil stoletie svoego vuza?. *Muzeynyy vestnik TGGPU*, Vıp. 3, Kazan, s. 11-17.
67. (2006). Traditsii Kazanskoy tyurkskoy lingvistiçesкой şkoli. *Filologičeskie nauki*, J-1, No: 1 (22), s. 198-200.

68. (2006). O pervonaçalnih hozyaevah goroda Elabugi. *Tyurkologik mecmuğa. III. çığarılış. Törkiy halıqlarınıñ tällere hem edebiyatları: tarihi hem bügengüşe. Bötênresey tyurkologik konferentsiya materialları*, Alabuga, s. 43-46.
69. (2006). Ot uralo-altaistiki k nostratike i problemi prarodını tyurkov. *Prof. Dj. G. Kiekbaev i problemi sovremennoy tyurkologii. Materialı Vserossiyskoy nauçnoy konferentsii*, Ufa, RIO BaşGU, s. 84-87.
70. (2006). İldar Şefiyk ulı Evhediyevnëñ yaqtı istelëğene. *İldar Evhediyev istelëğene*. Kazan, s. 53-54.
71. (2006). Kafedranıñ bişençë mödirë. *İy ğaziz tuğan tëlëm!* Kazan: KGU, s. 6.
72. (2006). Musa Celilneñ «Altınçeç» librettosında milletnë saqlav motivı. *Musa Celil: tvorçestvo i podvig. Vzgljad iz XXI veka. Materialı mejdunarodnoy nauçnoy konferentsii, i yubileynih torjestv, posvyaşennih 100–letiyu so dnya rojdeniya*, KGU, 21 fevral 2006. Kazan, s. 39-42.
73. (2006). Tuğan tëlne saqlav hem üstërvnëñ ehemiyetlë yünelüşe. *Dvuyaziçie v sisteme vişşego professionalnogo obrazovaniya: prepodavanie distsiplin na tatarskom yazıke. Materialı respublikanskoy nauçno-praktičeskoj konferentsii*. Kazan, KGSA, s. 9-12.
74. (2006, ? oktyabr). Tatar devlet ğumanitar-pedagogika universitetiniñ 130 yıllığı turında. *Ğumanitarno-pedagogičeskiy universitet, gazeta*, No: 7, s. 5.
75. (2006). Koyne. *Tatarskaya entsiklopediya* (Tom 3, s. 348), Kazan: İstitut Tatarskoy entsiklopedii AN RT.
76. (2006). Etonimi narodov, kontaktirovavşih s predkami bulgar. *AN RT. Sbornik annotirovannih otçetov po NIR*. Kazan, s. 22-23.
77. (2006). *Lingvoetniçeskie korni tyurko-tatar. Etap 2006. Problemi ispolzovaniya lingvistiçeskih dannih v ustanovlenii ğlubinnih etniçeskih korney tyurko-tatar*, AN RT. Sbornik nauçnih statey. Kazan, s. 26-29.

2007

78. (2007). Akmulla icatın törkiy dönyağa tanıtuv. *Akmulla hem hezërgë zaman*. Kazan, 44-48 s.
79. (2007). Üzekte millet yazmışı. *Nurmöhemmet Hisamov: ğalim, şağıyr, şehës*. Kazan, s. 43-48.
80. (2007). V. A. Bogoroditskiy i problemi tatarskogo yazıkoznaniya. V. A. Bogoroditskiy i sovremennie problemi issledovaniya i prepodavaniya yazıkov. *Materialı Vserossiyskoy nauçno-praktičeskoj konferentsii, posvyaşennoy 150–letiyu V. A. Bogoroditskogo*, TGGPU, 19-20 aprelya 2007, Kazan, s. 116-121.
81. (2007). Bërençë Bötênsoyuz tyurkologiya sezđına G. İbrahimov beyelemesë hem hezërgë kön. *Ğalimcan İbrahimov hem XXI ğasır, Tuvuvına 120 yıl tuğuvğa bağışlangan halıqara fenni-ğameliy konferentsiya materialları*, Kazan, s.19-25.
82. (2007). Gadimi Türk Dilli Halklar we Orta Aziya. Mahmut Zamaşarı we Ğündogarın İlmi-Edebi Galgınışı. Mahmut Zamaşarı i nauçno-literaturnoe vozrojdenie Vostoka. *Materialı Mejdunarodnoy nauçnoy konferentsii*, 23-25 Mahtumkuli (may) 2007, Aşgabat-Đaşoguz, s. 96-98.
83. (2007). Ancient Turkic Area in Central Azia. *Materialı Mejdunarodnoy nauçnoy konferentsii*, 23-25 Mahtumkuli (may) 2007, Aşgabat-Đaşoguz, s. 302.
84. (2007). (sunuş) Predislovie. Vorontsov V.A., Milaşevskaya L.V. «Slovo o polku Igoreve» v svete istorizma». Kazan, s. 3-10.

85. (2007). Başkirkoe gosudarstvo i otnoşenie ego k bulgaro-tatarskoy gosudarstvennosti. *Başkirkaya duhovnaya kultura drevnosti i srednevekovya: problemi izuçeniya, Materialı Vserossiyskoy nauçnoy konferentsii, posvyaşennoy 70-letiyu professora, doktora filol. nauk, çlena-korr. AN RB R. N. Baimova*, 15 fevralya 2007, Ufa, RITS Baş. GU, s. 381.
86. (2007). Ob ustanovlenii i podtverjdenii 100-letiya Kazani. *Rossiya i Başkortostan: Istoriya otnoşeniy, sostoyanie i perspektivi. Materialı Mejdunarodnoy nauçno-praktičeskoy konfrentsii, posvyaşennoy 450-letiyu dobrovolnogo vhojdeniya Başkirii v sostav Rossii*, 5-6 iyunya 2007, s.102-104.
87. (2007). *Tatar tēlē. Tatar urta ğomumiy bēlēm biriv mektebēnēñ 8'nçē sıynfı öçen derēslēk* (Tulılandırılğan dürtēnçē basma). Kazan: Meĝarif neşriyatı.
88. (2007). Rannie etniçeskie korni sibirskih tatar. *Suleymanovskie çteniya (desyatye). Vserossiyskaya nauçno-praktičeskaya konferentsiya*, Materialı i dokladı, 18-19 maya 2007, Tyumen: SITI Press, s. 39-40.
89. (2007). Etniçeskie korni tyurkov. Kazan i Altayskaya tsivilizatsiya. *Materialı 50-oy ejegodnoy mejdunarodnoy nauçnoy Altaistiçeskoy konferentsii*, 1-6 iyulya 2007, Kazan.
90. (2007). Etnonimi i etniçeskiy sostav naseleniya. Yazık, kultura, obşestvo. *Materialı IV mejdunarodnoy konferentsii*. 27-30 sentyabrya 2007, Moskva.
91. (2007). Sostoyanie dvuyaziçiya s tatarskim komponentom. *Bilingvizm kak yavlenie mejkulturnoy kommunikatsii: realii i perspektivi. Materialı Mejdunarodnoy nauçno-praktičeskoy konferentsii*, 20-22 sentyabr 2007, Kazan.
92. (2007). Natsionalnoe obrazovanie v sisteme etnoeko-logii. *Vospitatelnyy potentsial natsionalnogo obrazovaniya v usloviyah rossiyskogo etnokulturnogo prostranstva. Materialı Vserossiyskoy nauçno-praktičeskoy konferentsii*, 24-25 oktyabr 2007, Kazan.
93. (2007). Vvedenie. k knige I. S. Nasipova, D. B. Ramazanovoy, F. Gafarova. *Sravnitelno-istoriçeskoe issledovanie sistemu leksiko-semantiçeskih grupp tatarskogo yazıka*. Kazan-Ufa, s. 4-7.
94. (2007). Bolĝar babalarıbız ni öçen saçalıba dip atalĝan?. *Fen hem tēl*, J-1, No: 2, s. 18-24.
95. (2007). Dostijeniya tatarskoy lingvistiki na stike XX-XXI vv. (Obzor monografiçeskih issledovaniy). *N. F. Katanov i rossiyskaya tyurkologiya na rubeje vekov*. Kazan.
96. (2007). Asskie, bardımskie/biarskie korni tatar i başkir. *Vestnik Başkirkogo universiteta po filologiçeskim naukam. Materialı Mejdunarodnoy konferentsii, posvyaşennoy 250-letiyu dobrovolnogo vhojdeniya Başkortostana v sostav Rossii*, Ufa.
97. (2007). Lingvoetniçeskie osobennosti voljskih bulgar – glavnogo etniçeskogo kornya tatar (glavnih etniçeskih korney tatar)?. *Problemi bulgarovedeniya*. Sbornik statey pod red. Yu. K. Begunova. SPb., s.5-91.
98. (2007). Lingvistik deliller nigēzēnde İdel-Ural törkilerēnēñ ētnik tarihi. *Aktualnie voprosı tatarskogo yazıkoznaniya*, Vıp. 5, Kazan, s. 3-25.
99. (2007). Kazanĝa 1000 yıl fikērēnēñ barlıkka kilivē hem raslanuvı. *Aktualnie voprosı tatarskogo yazıkoznaniya*, Vıp. 5, Kazan, s. 101-113.
100. (2007). Halıkara tyurkologiyede tatar problemları. *Aktualnie voprosı tatarskogo yazıkoznaniya*, Vıp. 6, Kazan, s. 3-10.

101. (2007). Drevnie tyurkskie areali. *Aktualnie voprosı tatarskogo yazıkoznaniya*, Vıp. 6, Kazan, s. 41-73.
102. (2007). Rasşirenıe sfer primeneniya tatarskogo yazıka v kontekste. *Evropeyskoy hartii regionalnih yazıkov ili yazıkov menşinstv, Sotsiolingvistiçeskie problemi funkcionirovaniya gosudarstvennih yazıkov Respubliki Tatarstan*. Kazan: Tatknigeizdat. s. 6-16.
103. (2007). Ot evropotsentristskoy k podlinnoy tyurkologii. *Birinci Türkoloji Qurultayı 80 illik Yubileyine hesr olunmuş beynelxalq elmi konferansın materialları*, Bakı, s. 152-158.
104. (2007, 3 avgust). «Slovo...» da törkiy-tatar kelimelerë. *Medeniý comğa*. s. 16.
105. SAFIULLİNA, F. S., İBRAGİMOV S. M., ZİNNATULLİNA, K. Z. (2007). *Sopostavitelnyı sintaksis russkogo i tatarskogo yazıkov*. Kazan: Tatknigeizdat.
106. (2007). Milliy üsüşte Camal Velidi. *Camal Velidi– èntsiklopedist ğalim. Respublika fenniy-ğameliy konferentsiyesë materialları*, 12.11.2007, Apas-Kazan, s. 21–33.
107. (2007). Tatarstanda tëller turındağı zakonnı ezërlev hem qabul itüv. *Sovremennıe yazıkovıe protsessı v Respublike Tatarstan i Rossiyskoy Federatsii. Zakonodatelstvo o yazıkah v deystvii. Materialı Vserossiyskoy nauçno-praktiçeskoy konferentsii, posvyaşennoy 15-letiyu prinyatiya Zakona o yazıkah*. Kazan, 22 noyabrya 2007. Kazan: Tatknigeizdat, 432 s.
108. (2007). Tuğan tël ğamë – yeşev yemë. Kürëneklë tël ğalimë G.F. Sattarovniñ 75 yeşlëk yubileyëne bağışlana. *İşëmë cisëmëne turı kilsën*. Kazan: KDU neşriyatı. s. 17-23
109. (2007). Tatar halkınıñ lingvoètnik tamırları hem anı saqlap qaluv problemları (2007 yılıniñ 21 sentyabrde Tatar ğalimnerëniñ bötëndönya forumındağı çığışı). *Fen hem tël*, No: 4, s. 23-29.
110. (2007). Tatar halkınıñ lingvistik tamırları hem anı saqlap qaluv problemları. *Vestnik Mejunarodnogo Soyuzı obşestvennih obedineniy «Vsemirnyı kongress tatar»*, aprel–sentyabr, 2007, Kazan, s. 146-158.
111. (2007). Noviy vzglyad na “tyurkizatsiyu” Kavkaza. *«Lingvistiçeskoe kavkazovedenie i tyurkologiya: traditsii i sovremennost»*. *Materialı çetvertoy mejdunarodnoy nauçnoy konferentsii*, Karaçevsk, s. 149-153.
112. (2007). Lingvo-etniçeskie korni tyurko-tatar. Etap 2007. *Lingvoetniçeskie korni tyurkov*, AN RT. Sbornik nauçnih statey. Kazan, s. 24-26.
- 2008**
113. (2008). *İstoriya tatarskogo naroda (etniçeskie korni, formirovanie i razvitie)*. Moskva: İnsan.
114. (2008). Tatar tël ğıylëmë üsüşende Huca Bediğıy. *Huca Bediğıy: tël ğalimë, folklorçı, pedagog. Fenniy mekaleler cıyıntığı*, Kazan. s. 7-19.
115. (2008). Etniçeskie korni tatar-nositeley vostoçnogo dialektı. *XI Suleymanovskie çteniya*. Tobolsk, s. 134-138.
116. (2008). Kem zalojenı Kazan i Elabuga i kogda?. *Aktualnie problemi sovremennoy filologii i metodiki prepodavaniya yazıkov. Materialı mejvuzovskoy nauçno-praktiçeskoy konferentsii*, 22 noyabrya 2007, Elabuga, 2008. s. 71-76.
117. (2008). Çok Eski Türkler ve Onların İslamca Medeniyetleri (Bildiri Özetleri). *II Türkiyet Araştırmaları Sempozyumu «Kaşğari Mahmud ve Dönemi»*. 28-30 Mayıs 2008, Ankara, s. 44.

118. (2008). Nefis süz sengatë ostası. S. Ş. Povarisov. *Tel ruhiyetë. Ukuv-ukutuv esbabı*. Ufa: RITS Baş. GU, s. 3-6.
119. (2008). N. K. Dmitriev i tatarskoe yazıkoznanie. *Ural-Altay: çerez veka v buduşee. Materialı III Vserossiyskoy tyurkologičesкой konferentsii, posvyaşennoy 110-letiyu so dnya rojdeniya N. K. Dmitrieva, 27-28 iyunya 2008, I tom, Yazıkoznanie i literaturovedenie*. Ufa, s. 18-21.
120. (2008). Uluçşenie sotsialno-ekonomičesкой sredi obitaniya – odno iz vajneysih napravleniy etnoekologii. *Sotsialno-ekonomičeskoe razvitie gosudarstva i obşestva: sistema obrazovaniya, nauki i innovatsiy. Vip. 4. Materialı (odnoimennoy) mejdunarodnoy nauçnoy konferentsii*. 25 aprelya 2008. V Kazanskom filiale Rossiyskogo gosudarstvennogo gumanitarnogo universiteta. Moskva, Statya, s. 18-20.
121. (2008). *Tatar sintaksısı. Studentlar öçen derëslëk*. Kazan: Meğarif.
122. (2008). Halkıbızniñ ètnik tamırları. *Fen hem tël*, No: 2, s. 39-49.
123. (2008). Tël – këşëlëknëñ iñ boringı kazanışı. Anı lingvistik arheologiya metodu belen öyrenüv turında. *Medeniy comğa*, No: 34, 11 s.
124. (2008). Etnonim as/yas i etnoyazıkovaya suşnost alan. *Onomastika Povoljya Materialı IH Mejdunarodnoy nauçnoy konferentsii*, Yoşkar-Ola, 16-18 sentyabrya 2008. Yoşkar-Ola, s. 175-178.
125. (2008). Preemstvennost pokoleniy i Evropeyskaya hartiya regionalnih yazıkov ili yazıkov menşinstv. *Problemu izuçeniya i prepodavaniya tyurkskoy filologii. Sbornik materialov mejdunarodnoy nauçno-praktičesкой konferentsii, posvyaşennoy 80-letiyu akademika M. Z. Zakieva i 10-letiyu kafedrı tatarskoy i çuvaşskoy filologii*. Rossiya Başkortostan, Sterlitamak, 18-20 sentyabrya 2008. s. 130-131.
126. İBRAHİMOV, S. M. (2008). *Tatar tëlë. Tatar urta gomumiy bëlëm birüv mektebëñ 9'nçı stıynfı öçen derëslëk* (Tulılandırılğan dürtëñçë basma). Kazan: Meğarif neşriyetë, 2008.
127. MAKSİMOV, N. V. (2008). *Tatar tëlë. Tatar urta gomumiy bëlëm birüv mektebëñ 10-11 stıynfları öçen derëslëk* (Tulılandırılğan öçençë basma). Kazan: Meğarif.
128. (2008). Bëz ğadiy tanışlar ğına tüğël idëk. *Jizn, otdannaya İyudyam. Pamyati Hanifa Husainova posvyaşetsya*, Kazan, s. 104-107.
129. (2008). Tatar kùltüründe Türkçenin Geçmişi ve Bugünü. *Türk Dünyasında Ortak Dil Türkçe: Bilgi Şöleni*, 25 Eylül 2002, Türk Dil Kurumu-Türksoy, Ankara. s. 59-64.
130. (2008). *Tatar halkı tarihi (ètnik tamırları, oyışuvı hem kileçegë)*. Kazan: Meğarif.
131. (2008). Sostavitel knigi. «Kazanskaya lingvistiçeskaya şkola: Kniga pervaya: Kazanskaya tyurkskaya lingvistiçeskaya şkola». Kazan: Tat. knj. izd-vo, 2008.
132. (2008). Vvedenie v knigu «Kazanskaya lingvistiçeskaya şkola», «Kazanskaya lingvistiçeskaya şkola: Kniga pervaya: Kazanskaya tyurkskaya lingvistiçeskaya şkola». Kazan: Tat. knj. izd-vo, s. 5-6.
133. (2008). Pervie şagi tyurkologii. «Kazanskaya lingvistiçeskaya şkola: Kniga pervaya: Kazanskaya tyurkskaya lingvistiçeskaya şkola». Kazan: Tat. knj. izd-vo, s. 7-10.
134. (2008). Vozniknovenie Kazanskoy lingvistiçesкой şkolı s tsentrom v universitete. «Kazanskaya lingvistiçeskaya şkola: Kniga pervaya: Kazanskaya tyurkskaya lingvistiçeskaya şkola». Kazan: Tat. knj. izd-vo, s. 10-29.

135. (2008). Prodljenie traditsiy Kazanskoj tyurkskoj lingvističeskoj školi do 1918 goda. «Kazanskaya lingvističeskaya škola: Kniga pervaya: Kazanskaya tyurkskaya lingvističeskaya škola». Kazan: Tat. knij. izd-vo, s. 29-32.
136. (2008). Qayum Nasiri. «Kazanskaya lingvističeskaya škola: Kniga pervaya: Kazanskaya tyurkskaya lingvističeskaya škola». Kazan: Tat. knij. izd-vo, s. 32-37.
137. VALEYEV, R. M. (2008). Katanov Nikolay Fedoroviç. «Kazanskaya lingvističeskaya škola: Kniga pervaya: Kazanskaya tyurkskaya lingvističeskaya škola». Kazan: Tat. knij. izd-vo, s. 37-42.
138. (2008). Kazanskaya tyurko-tatarskaya lingvističeskaya škola s 1918 do 50-h godov HH v. «Kazanskaya lingvističeskaya škola: Kniga pervaya: Kazanskaya tyurkskaya lingvističeskaya škola». Kazan: Tat. knij. izd-vo, s. 43-45.
139. (2008). Alparov Gibad Habibulloviç. «Kazanskaya lingvističeskaya škola: Kniga pervaya: Kazanskaya tyurkskaya lingvističeskaya škola». Kazan: Tat. knij. izd-vo, s. 46-49.
140. (2008). Bogoroditskiy Vasiliy Alekseeviç. «Kazanskaya lingvističeskaya škola: Kniga pervaya: Kazanskaya tyurkskaya lingvističeskaya škola». Kazan: Tat. knij. izd-vo, s. 52-55.
141. (2008). Validov Camaletdin Calyaletdinoviç. «Kazanskaya lingvističeskaya škola: Kniga pervaya: Kazanskaya tyurkskaya lingvističeskaya škola». Kazan: Tat. knij. izd-vo, s. 56-59.
142. (2008). Zalyaletdinov Latif Zalyaletdinoviç. «Kazanskaya lingvističeskaya škola: Kniga pervaya: Kazanskaya tyurkskaya lingvističeskaya škola». Kazan: Tat. knij. izd-vo, s. 64-67.
143. (2008). Nuğaybek Gimad Şarifzyanoviç. «Kazanskaya lingvističeskaya škola: Kniga pervaya: Kazanskaya tyurkskaya lingvističeskaya škola». Kazan: Tat. knij. izd-vo, s. 81-82.
144. (2008). Ramazanov Şigap Alimoviç. «Kazanskaya lingvističeskaya škola: Kniga pervaya: Kazanskaya tyurkskaya lingvističeskaya škola». Kazan: Tat. knij. izd-vo, s. 83-85.
145. (2008). Kazanskaya tyurko-tatarskaya lingvističeskaya škola vtoroy polovini HH v. «Kazanskaya lingvističeskaya škola: Kniga pervaya: Kazanskaya tyurkskaya lingvističeskaya škola». Kazan: Tat. knij. izd-vo, s. 96-104.
146. BAYAZİTOVA, F. S. (2008). Ahatov Ğabdelħay Huramoviç. «Kazanskaya lingvističeskaya škola: Kniga pervaya: Kazanskaya tyurkskaya lingvističeskaya škola». Kazan: Tat. knij. izd-vo, s. 121-122.
147. (2008). Şakirova Liya Zakirovna. «Kazanskaya lingvističeskaya škola: Kniga pervaya: Kazanskaya tyurkskaya lingvističeskaya škola». Kazan: Tat. knij. izd-vo, s. 313-318.
148. (2008). İbragimov Sağadat Mug-ğalimoviç. «Kazanskaya lingvističeskaya škola: Kniga pervaya: Kazanskaya tyurkskaya lingvističeskaya škola». Kazan: Tat. knij. izd-vo, s. 364-365.
149. (2008). Şakirova Ruqıya Fatehovna. «Kazanskaya lingvističeskaya škola: Kniga pervaya: Kazanskaya tyurkskaya lingvističeskaya škola». Kazan: Tat. knij. izd-vo, s. 420-421.
150. (2008). N. K. Dmitriev i razvitie tatarskoj grammatičeskoj teorii. *Professor N. K. Dmitriev i aktualnie problemi tyurkologii*. Ufa: RITS BaŞGU, s. 73-76.

151. (2008). Eydöp baruvçı ğalime. *Fenge bağışlangan ğoměr*. Kazan: Kazan devlet universiteti neşriyetě, s. 12-16.
152. (2008). Drevneyšie etniçeskie korni tyurkov po dannım lingvoarheologii. *Nauçnyy Tatarstan*, No: 1, s. 99-106.
153. (2008). Nauçnaya lingvometodiçeskaya škola L. Z. Şakirovoy. L. Z. Şakirova. *Pedagogiçeskaya lingvistika: Kontseptsii i tehnologii*. Kazan: Megarif, s. 6-7.
154. (2008, 2 dekabr). Uym kağıydelerě üzgerdě. Soltan Etnelě eñgemesě. *Vatanım Tatartsan*.
155. (2008). Ğ. İşhakıy hem törkiy tarihiniñ kayběr aktual problemları. *Ğayaz İşhakıy icatı: hezėrgě karaş. Ğayaz İşhakıyınıñ tuvuvına 130 yıl tuluvga bağışlangan ھاlıkara fenniy-ğameliy konferentsiya materialları*, 11 dekabr 2008, Kazan, s. 262-268.
156. (2008). Predislovie k knige V. A. Vorontsova. *Priroda yazıka i mifa*. Kazan: izdatelstvo Interpress, s. 3-6.
157. (2008). Nekotorie priçini zamedleniya vosproizvodstva tatarskogo naseleniya // *Kompendium. Tatarskaya semya: etnodemografiçeskie osobennosti*. Kazan, s. 26-32.
158. SALİMOV, H. H. (2008). Morfonologiya. *Tatarskaya entsiklopediya* (T.4, s. 239). Kazan: İstitut Tatarskoy entsiklopedii AN RT.
159. (2008). Bolğar tělě. *Tatar entsiklopediyesě*. (T.1, s. 537). Kazan: TR FA'nın Tatar entsiklopediyesě institutu.
160. (2008). Kaşgarlı Mahmud Bulgar dili hakkında. *Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri*, 20-25 Ekim 2008, s. 4875-4878.
161. (2008). Vliyanie evropotsentristskoy istoriçeskoy nauki na tyurkologiçeskie issledovaniya. *Aktualnie problemi obşego i regionalnogo yazıkoznaniya, Materialı Vseros. n. konf. s mejdunarodnum uçastiem*, 28 oktyabr 2008, Ufa, s. 225-230.

2009

162. (2009). Lingvoarheologiyanın malumatları boyunsa Seljukların taruhının we medeniyetinin esasları. *Literatura i kultura epohi seljukov. Materialı nauçnoy konferentsii*, 11-13 marta 2009. Aşgabat-Aşgabat. s. 58-59.
163. (2009). Türkler – Hindstandakı Türkmenlerin, nebereleri. *Bayramhan i imperiya mogolov. Materialı konf.*, 17-19 iyunya 2009., Aşgabat, s. 98-99.
164. (2009). Natsionalnie yazıki v obrazovatelnom prostranstve RF v kontekste «Evropeyskaya hartii regionalnih yazıkov ili yazıkovih menşinstv». *Nauçnyy Tatarstan. Gumanitarnie nauki. Tyurkologiya*. Kazan: AN RT, s. 154-157.
165. (2009). Etniçeskie korni tyurkoyazıçınıñ narodov. *problemi vostokovedeniya. Nauçnyy jurnal*. No: 1 (43). Ufa: AN RB, s. 136-144.
166. (2009). ھاlıkara tanılğan ğalim Edhem Tenişev bėlen eñgemelerden. *Tenişevskie çteniya*, Kazan, s. 15-19.
167. (2009). Nekotorie priçini zamedleniya vosproizvodstva tatarskogo naseleniya. *Natsionalnaya identičnost Rossii i demografiçeskiy krizis. Materialı Tretey Vserossiyskoy nauçnoy konferentsii*, Kazan, 13-14 noyabrya 2008, Moskva: Nauçnyy ekspert, s. 38-42.
168. (2009). Etniçeskie korni tatar nositeley vostoçnogo dialektı. *XII Suleymanovskie çteniya. Materialı Vserossiyskoy nauçno-praktiçeskoy konferentsii s mejdunarodnum uçastiem po teme «Natsionalnoe obrazovanie i dialog kulturi polietniçeskom prostranstve»*, Tobolsk, 29-30 maya 2009, Tobolsk, s. 107-111.

169. (2009). O dostijeniyah tatarskoy lingvistiki na rubeje vv. (Obzor monografičeskih issledovanij). *N. F. Katanov i gumanitarnie nauki na rubeje vekov: Očerki istorii Rossijskoy tyurkologii*, Kazan-Abakan, s. 229-243.
170. (2009). 200-letie Kazanskoy şkolı tyurkologov i ee sovremennie zadaçi. *Sohranenie i razvitie rodnih yazıkov v usloviyah mnogonatsionalnogo gosudarstva: problemi, perspektivi, II mejdunarodnaya naučno-praktičeskaya konferentsiya*, 18-20 iyunya 2009. Kazan, s. 9-12.
171. (2009). Edebiy tëlñe normağa saluvda folklor. *Aktualnie problemi sovremennoy folkloristiki. Materialı mejdunarodnoy naučno-praktičeskoy konferentsii*, IYALI, 29 iyunya 2009, Kazan, s. 27-28.
172. (2009, 29 iyul). Devlet bülegëne këm layık?. *Vatanım Tatarstan*, s. 5.
173. (2009). Tyurkskaya lingvističeskaya arheologiya i ob etničeskih kornyah tyurkov. *Tretiy Mejdunarodnyy tyurkologičeskiy kongress. Aktualnie problemi i perspektivi sovremennoy tyurkologii*, (Obşiy yazık; Istoriya; Alfavit), Turkestan, s. 15-19.
174. (2009). Etnonimı i etničeskiy sostav naseleniya. *Nauçnyy jurnal "Voprosi filologii". V Mejdunarodnaya nauçnaya konferentsiya "Yazık, kulturnı, obşestvo"*. Moskva, 24-27 sentyabrya 2009, Plenarnie doklady, Moskva, s. 131.
175. (2009). Ob etničeskih kornyah çuvaşskogo naroda. *Çuvaşskiy yazık i sovremennie problemi altaistiki. Ç.I. Mejdunarodnaya nauçnaya konferentsiya*. 27-28 fevralya 2009, (k 90-letiyu so dnya rojdeniya M. R. Fedotova), ÇuvGU, s. 181-182.
176. (2009). Udmurtskiy etnonim tatar biger v istorii tatarskogo naroda. *Treti Florovskie çteniya. Materialı Mejdunarodnoy naučno-praktičeskoy konferentsii, posvyaşennoy 75-letiyu udmurtskogo poeta Flora Ivanoviça Vasileva*, 18-19 fevralya 2009, Glazov, s. 86-87.
177. (2009). Vliyanie evrotsentristskoy istoričeskoy nauki na tyurkologičeskie issledovaniya. *Aktualnie problemi obşego i regionalnogo yazıkoznaniya. Materialı vserossiyskoy nauçnoy konferentsii s mejdunarodnim uçaştıem, posvyaşennoy 80-letiyu T. M. Garipova*, 28 oktyabrya 2008. Ufa: BGPU, s. 225-230.
178. (2009). Etnonim başkort v sisteme obrazovaniya tyurkskih etnonimov. *Etnos, obşestvo, tsivilizatsiya: II Kuzeevskie çteniya*. Ufa: Tsentr etnologičeskih issledovanij.
179. (2009). Linguistik arkeoloji delillerine göre Bronz Çağında Doğu Anadolu'da Türkler (Tyurki v Vostoçnoy Anatolii v period Bronzovogo veka po dannim lingvoarheologii). *The Congress of Center for Studies on Caucasian and Central Asian Archeology*, 13-19 Nisan (aprel) 2009, Kars (Sarıkamış).
180. (2009). Obrazovanie tyurkskih i netyurkskih regionov. *Materialı mejdunarodnogo kongressa, Aktualnie voprosi kompleksnogo issledovaniya altaistiki i tyurkologii*, 17-20 iyunya 2009, Kokçetav, s. 23-28.
181. (2009). Baku – tsentr doislamskiy tsentr religii zoroastrizma. Baku – stolitsa islamskoy kulturnı. *Materialı mejdunarodnoy konferentsii v natsionalnom muzee Azerbaydjana*, 8-11 noyabrya 2009, Baku.
182. (2009). Evraziyskie etničeskie korni sovremennih tyurkskih narodov. *Kazahstanskaya tyurkologiya v kontekste evraziyskoy idei: problemi i perspektivi*, Astana: "Sengir RS", s. 7-14.
183. (2009). Ot morfonologii k lingvoarheologii. *Kazahstanskaya tyurkologiya v kontekste evraziyskoy idei: problemi i perspektivi*, Astana: "Sengir RS", s. 14-21.

184. (2009, 13 noyabrya). Obedinyatsya, no ne assimilirovatsya. *Respublika Tatarstan*.
185. (2009, 21 noyabr). Yaña pedinstitut açmağayık. *Meğrifet*, No: 47, s. 3.
186. (2009). Problema sostavleniya akademiçeskoy leksikologii. *Problemi mongolovednih i altaistiçeskikh issledovaniy. Materiali mejdunarodnoy konferentsii, posvyaşennoy 70-letiyu professora V. I. Rassadina*, Yelista, s. 94-95.
187. (2009). Başkurtskoe gosudarstvo i ego svyazi s bulgarskoy gosudarstvennosti. *Rol klassiçeskikh universitetov v formirovanii innovatsionnoy sredi regionov*, T. III, Ufa, s. 53-55.
188. (2009). Derdmend icatında tēlnē hem Һalıqnı saklav ideyalerē. *Derdēmend mirası hem hezērgē zaman*. Kazan, s. 31-35.
189. (2009). İdil-Ural Türklerinin Etnik Tarihi. *Yirmi Birinci Yüzyılda İdil-Ural*, Derleyen: Gönül Pultar. Milli İdare Reisi Sadri Maksudi Arsal (1878 – 1975)'ın anısına. Ankara: Başkent Grafik, s. 59-72.
190. (2009). Fenniy redaktor süze. *Mustafina D.N. Yazıkovaya situatsiya v respublike Tatarstan v kontekste Evropeyskoy i Rossiyskoy yazıkovoy politiki*. Kazan: Meğarif, s. 5-6.
191. (2009). Slovo nauçnogo redaktora. *Mustafina D. N. Yazıkovaya situatsiya v respublike Tatarstan v kontekste Evropeyskoy i Rossiyskoy yazıkovoy politiki*. Kazan: Meğarif, s. 7-8.
192. (2009). Neokonçenniy spor (ob etniç. kornyah tatar i o prinyatii etogo etnonima). *Tatarskiy mir*. Moskovskaya gazeta, No: 12.
193. (2009, 28 avgust). Nefis süz sengätē ostası (Ğalim hem yazuvçı Sufiyan Povarisovka – 85 yeş). *Kızıl tañ*, Ufa.
194. (2009). Predislovie. *k knige V.A. Vorontsova «Slovo o polku Igorove» v svete podlinnogo istorizma*. Kazan: İdēlpress, s. 5-10.
195. (2009). Tyurkskaya lingvistiçeskaya arheologiya. *Oteçestvennaya osmanistika i tyurkologiya: itogi i perspektivi*. Dokladı i soobşeniya mejdunarodnogo nauçno-praktiçeskogo seminara. 2 iyul 2009. Kazan, s. 177-187.

2010

196. (2010). Osnovnaya priçina padeniya Voljsko-Bulgarskogo gosudarstva. *Voljskaya Bulgariya — naşa kolibel*. Ulyanovsk, s. 22-24.
197. (2010). Çok Eski Türkler ve Onların İslamca Medeniyetleri. Kaşgarlı Mahmud ve Dönemi. *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri*, 28-30 Mayıs 2008 Ankara, s. 811-812.
198. (2010). Semantika etnonima tatar i prinyatie ego bulgarami. *Homo LOQVENS v yazıke, kulture, poznanii. Sbornik nauçnih statey k 70-letiyu Rahima Zakieviça Muryasova*. Ç.I. Ufa: RITS BaşGU, s. 109-119.
199. (2010). Mollanepesın Döwre umumi Türki etnik, Dil ve Medeni Deplerinin Dowam Eden Zamanası. *Mollanepes we XIX asır Türkmen Durmuşu. Nusgawı türkmen şahyry Mollanepes - 200 yıl*, Aşgabat: Türkmenistan İlimlar arademiyaşının «İlim» neşriyatı, s. 44.
200. (2010). Mollanepes time isa period of continuation of Traditions of Turkic etnical Lingua - Cultural unity. *Mollanepes we XIX asır Türkmen Durmuşu. Nusgawı türkmen şahyry Mollanepes - 200 yıl*, Aşgabat: Türkmenistan İlimlar arademiyaşının «İlim» neşriyatı, s. 172-173.

201. (2010). Vremya Mollanepesa i traditsii obşetyurkskogo edinstva. *Mollanepes we XIX asır Türkmen Durmuşu. Nusgawı türkmen şahyry Mollanepes - 200 yıl*, Aşgabat: Türkmenistan İlimlar arademiýasının «İlim» neşriyatı, s. 292-293.
202. (2010). Mongolo-tatarskie zavoovateli ne bili predkami sovremennogo tatarskogo naroda. *Opublikovana na sayte "Rossiyskoe islamskoe nasledie"*, 13 aprelya 2010, s. 11.
203. (2010). Tatarstanda yaña gumanitar institutlar tözüv. *Fen hem tël*, No: 1, s. 28-33.
204. (2010, 30 aprel). Federal talepler hem milliy komponent. *Meğrifet*, s. 2.
205. (2010, 25 maya). O vremeni i o sebe, v svyazi s 90-letiem TASSR (est i portret). *Respublika Tatarstan*, s. 3.
206. (2010). Reşit Parfyan patşası kēbēk yēgēt idē. *Ceğfer. Ğalim, yazuvçı, cemeğat eşleklēsē Reşit Feyzrahman ulı Yağferov turında istelēkler*, Barda, s. 52-57.
207. (2010). Problemi otsenki istoričeskoy roli Zolotoy Ordı. *Problemi vostokovedeniya*, Ufa, No:1 (47), s. 99-110.
208. (2010). Sozdanie v IYALI novih otdelov i na ego baze – institutov. *Modernizatsiya: gosudarstvo, obşestvo, ekonomika i kultura. Materialı Mejdunarodnoy nauçnoy konferentsii*, Kazan, 26 marta 2010, v Kazanskom filiale Rossiyskogo gos. gumanitarnogo universiteta. Vıp. 6, Moskva, s. 65-78.
209. (2010). Doislamskaya tsivilizatsiya tyurkov Evrazii. *Perviy mejdunarodny nauçno-praktič. simpozium "Islamovedçeskie issledovaniya v sovremenn. Rossii i SNG: dostijeniya, problemi i perspektivi. 19 -20 fevral 2009. II tom*, Kazan, s. 270-275.
210. (2010). Ğomumi añlatma. *Tatar tēlēnde urta Ğomumi bēlēm biriv mekteplerē oçēn tatar tēlēnnen programma*. Kazan: Meğarif, s. 3-12.
211. ZAKİEV, R. M. (2010). Evropotsentrizm i tyurkologiya. *Tuvinskaya pismennost i voprosı issledovaniya pismennostey i pismennih pamyatnikov Rossii i Tsentralno-Aziatskogo regiona, Materialı mendunarodnoy nauçnoy konferentsii, posvyaşennoy 80-letiyu tuvinskoy pismennosti* Kızıl, 1-4 iyulya, 2010, Çast I, Kızıl, s. 25-27.
212. (2010). Tatar halkınıñ lingvoētnik tamirları hem anı saklap kaluv problemları. *Perviy vsemirny forum tatarskih uçenih*, Kazan: TKI, s. 91-101.
213. (2010). Ob etimologii slova Kazan. *Onomastika Povoljya. Materialı XII Mejdunarodnoy nauçnoy konferentsii*, Kazan, 14-16 sentyabrya 2010, Kazan: KGU, s. 11-14.
214. (2010). The role of Kazan in popularization of Hoja Ahmet Yasawis hikmets. *Hoja Ahmet Vasawi and sufi orental Literature*, Aşgabat, 22-23 sentyabr 2010, Aşgabat, s.144.
215. (2010, 1oktyabr). Törkmenstanda böyēk üzgerēşler. (22-23'ēnde Yasevi konferentsiyasende, 24-25 kitap kürgēzmesēnde törkmennernēñ tamırı turında söylev hakkında). *Meğrifet*, s. 3.
216. (2010). K probleme proisxojeniya tyurkov-aborigenov (Tyurki-aborigeni ne yavlyayutsya otyureçennimi irantsami). *Sopostavitelnaya filologiya i polilingvizm. Materialı Mejdunarodnoy nauçnoy konferentsii*, Kazan, KGU – TGGPU, 29 sentyabr-1 oktyabr 2010, Kazan, s. 30-32.
217. (2010). Soderjanie etnonima tatarı kak ierarhiçeskaya sistema. *Razvitie i dinamika ierarhiçeskih (mnogourovnevih) sistem (teoretiçeskie i praktičeskie aspekti)*, Kazan, s. 259-265.

218. (2010). Zablujdeniya evropotsentristskoy tyurkologii. *Rol vuza v formirovanii sotsiokulturnogo prostranstva. Sbornik nauçnih trudov Vseross. konferentsii, posvyaşennoy yubileyu 70-letiya vuza, Sterlitamak. V 3 çastyah, Çast II, Sterlitamak, s. 52-54.*
219. (2010). Zablujdeniya evropotsentristskoy tyurkologii (ta je statya). *Filologiçeskoe obrazovanie: istoki, sovremennost, perspektivi. Sbornik materialov mejdunarodnoy konferentsii. Sterlitamak, 19 noyabrya 2010, Sterlitamak, s. 67-68.*
220. (2010). Tatarstanlı çakta yuğalmas. *Hesen Tufan: davillarda, cillerde. Hesen Tufannıñ tuvuvına 110 yıl tuhvga bağışlangan töbëkara fenniy-gameliy konferentsiya materialları, 8 dekabr 2010, Kazan, s. 117-118.*
221. (2010). Ot şkolnoy k vuzovskoy pedagogike (O prof. Vilkeeve). *Muzeynyy vestnik TGGPU, Vip. 7, Kazan, s. 74-75.*
222. (2010). Lingvoarheologiya: etnonimı – pervoistoçniki etnogeneza. *Sohranenie i razvitie rodnih yazıkov i kultur v usloviyah mnogonatsionalnogo gosudarstva: problemi i perspektivi. Materialı Mejdunarodnoy nauçno-praktiçeskoy konferentsii, 28 aprelya 2010, Ufa: RITS BaşGU, s. 51-54.*
223. (2010). İstoriçeskie vzglyadı klassika tatarskoy literaturı Gayaza Isxaki. *Aktualnie problemi sovremennoy tyurkskoy filologii. Sbornik nauçnih statey. Posvyaşaetsya 75-letiyu akademika Marata Valieviça Zaynullina, Ufa: RITS BaşGU, s. 83-90.*
224. (2010). Çağdaş Tatarların kökeni. *Uluslararası Tatar Türkçesi Bilgi Şöleni, 12-14 Ekim 2009, Eskişehir, s. 443-444.*
225. (2010). Sovremennie tatari-aborigenı poluçili etnonim prişeltsev-tatar. *Evropa tsivilizatsiyesëne mönesebette tatar medeniyetë. Tatarskaya kultura v kontekste evropeyskoy tsivilizatsii / Materialı mejdunarodnoy nauçnoy konferentsii, Kazan: KFU, s. 11-13.*
226. (2010). Otdelnie syujeti iz vospominaniy o druge i soratnike (O R. I. Nafigove). *Rossiyskie musulmane v etnokonfessionalnih protsessah XIX-XXI vv, Vip. 20, Pod obşey redaktsii R.A. Nabieva, Kazan, s. 222-226.*
227. (2010). Traditsii i perspektivi Kazanskoy tyurkskoy lingvistiçeskoy şkolı. *Tvorçeskie svyazi Kazanskoy tyurkskoy lingvistiçeskoy şkolı: materialı mejdunarodnoy nauçno-praktiçeskoy konferentsii, posvyaşennoy 80-letiyu Mirfatıha Zakieva, 9 oktyabrya 2008, Kazan, s. 43-51.*
228. (2010). Naçalo sostavleniya akademiçeskoy istorii tatarskogo naroda. *Istoriçeskie sudbi narodov Povoljya i Priuralya. Vip. 1, Materialı vserossiyskoy nauçno-praktiçeskoy konferentsii, posvyaşennoy 80-letiyu S.H. Alişeva, 24 mart 2009, Kazan, s. 7-9.*
229. (2010). Ob istoriçeskoy poeme Ilyasa Isxakoviça Hamidullina “Sliçenie raznih imen i o dele gaziev Bulgara. *I.I.Hamidullin. Sliçenie raznih imen i o dele gaziev Bulgara. Yeçke Bulgar 1430 yıl, Kazan, s. 429.*
230. (2010). Tyurkologiya. *Tatarskaya entsiklopediya (tom 5, s. 717-718). Kazan: Institut Tatarskoy entsiklopedii AN RT.*
231. (2010). Tyurkskie yazıki. *Tatarskaya entsiklopediya (tom 5, s. 718-719). Kazan: Institut Tatarskoy entsiklopedii AN RT.*
232. (2010). Tatarskiy yazık. *Tatarskaya entsiklopediya (tom 5, s. 559). Kazan: Institut Tatarskoy entsiklopedii AN RT.*
233. (2010). Sintaksis. *Tatarskaya entsiklopediya (tom 5, s. 326). Kazan: Institut Tatarskoy entsiklopedii AN RT.*

234. (2010). Slovosocetanie. *Tatarskaya entsiklopediya*. (tom 5, s. 350). Kazan: Institut Tatarskoy entsiklopedii AN RT.
235. (2010). Starotatarskiy literaturniy yazık. *Tatarskaya entsiklopediya* (tom 5, s. 428-429). Kazan: Institut Tatarskoy entsiklopedii AN RT.
236. (2010). Grammatika. *Tatar entsiklopediyesë* (tom 2, s. 171-172). Kazan: TR FA'nın Tatar entsiklopediyesë institutu.
237. (2010). İketëllëlek. *Tatar entsiklopediyesë* (tom 2, s. 532). Kazan: TR FA'nın Tatar entsiklopediyesë institutu.
238. (2010). İskë tatar edebiy tëlë. *Tatar entsiklopediyesë* (tom 2, s. 598). Kazan: TR FA'nın Tatar entsiklopediyesë institutu.

2011

239. (2011). Glubokie etniçeskie korni tyurkskih narodov. *Tyurkskaya akademiya*, Iz serii «Sovremennaya tyurkologiya». Nauçn. red. A. G. Muhamadiyev, Astana, s. 400.
240. (2011). Balalarıbızğa tuğan tëlñë uqıtuv – milletñë saqlavniñ iñ ütëmlë yulı. *Tatar tëlë, edebiyatı hem alarnı uqıtuv metodikasınıñ aktual problemaları. Respublika külëm fenniy-gameliy konferentsiya*, Yar-Çallı, 4 fevral 2011, Kazan, s. 9-12.
241. (2011). *Etnogenez tyurkov, bulgar i başkir*. Ufa: Izd-vo AN RB «Gıylëm», s. 285.
242. (2011). *Dertlë yır (Vdohnovennaya pesnya)*. Ufa, 3-e izdanie, 2011. 44 s., 9 p.l.
243. (2011). Pravdivaya istoriya tatarskogo naroda, *Gostyam universiadi v Kazani 2013*, Ufa, broşyura, s. 48.
244. (2011). Yutazinskiy rayon (na russkom yazıke). *Informatsionnoe izdanie, posvyaşennoe 20-letiyu ego vossozdaniya*, Kazan, s. 224.
245. MAKSİMOV, N.V., YAGFEROVA, R.H. (2011). Tatar tëlende urta (tulı) ğomumiyy bëlëm birüv mekteplerë öçen tatar tëlennen programma. *Tatar tëlë hem edebiyatı. 1-11*. Kazan: Tatar Kitap Neşriyatı, s. 3-82.
246. (2011). Tukay i etniçeskie korni tatarskogo naroda. *Gabdulla Tukay mirası hem milliy-medeniyy baĝlanışlar (Tuqayniñ 125 yıllıĝına baĝışlanĝan konferentsiya)*. Korston, 25.04.2011, s. 199-201.
247. (2011). Ob uçastii D. T. Tumaşevoy v sostavlenii tatarskoy grammatiki. *Jizn zameçatelnih lyudey. Dilyara Tumaşeva – vıdayuşıysya tyurkolog XX stoletiya*, Tyumen, s. 69-71.
248. (2011). Nefis süz senĝatë ostası (S. Povarisov eşçenlëĝë). *S.Ş.Povarisov. Süz – senĝat ilahiyetë*, BaşGU, Ufa, s. 21-25.
249. (2011). S. Povarisov icatı turında. *S.Ş. Povarisov. Süz – senĝat ilahiyetë*, Ufa, s. 60-61.
250. (2011). Drevnie plemena sak/saka, sakadı/skızı. *Tezısı mejdunarodnogo tyurkologiçeskogo simpoziuma “Tyurkskiy mir: istoriya i sovremennost”*, Astana, s. 5-6.
251. (2011). Na puti k sohraneniyyu natsii. *Zankievskie çteniya. Sbornik materialov vsrossiyskoy nauçn.-praktič. konferentsii*. Tobolsk, s. 185-188.
252. (2011). Yaĝub Zekiyev bëlen oçraşuvlar. *Jizn i tvorçestvo Yaĝuba Kamaleeviça Zankieva (vospominaniya, nauçno-publ. stati)*, Tobolsk, s. 12-14.
253. (2011). Lingvoarheologiya i etniçeskie korni tyurkov. *Altaistika i tyurkologiya. Ejekvartalnyy jurnal Tyurkskoy akademii*, Astana, No:1, s. 43-52.

254. (2011). O glubine tyurkskoy tsivilizatsii i nezavisimosti Kazahstana. *Tyurkskaya tsivilizatsiya i suverenny Kazahstan. Materialı Mejdunarodnoy nauçnoy konferentsii "Tyurkskaya tsivilizatsiya i suverenny Kazahstan", posvyaşennoy 20-letiyu nezavisimosti Respubliki Kazahstan*, Astana, 19-21 maya 2011, s. 438-444.
255. (2011). Rol pedvuzov v razvitii obrazovaniya i kulturnı. *Gumanistiçeskoe nasledie prosvetiteley v kulture i obrazovanii. Materialı V mejdunarodnoy nauçno-praktiçeskoy konferentsii*, 17 dekabrıya 2010, IV tom, BaşGPU, Ufa, s. 22-25.
256. (2011). Ob etoy neobiçnoy knige i ee avtore. *Nurmuhamet Husainov. Slovar tyurkskih osnov russkogo yazıka*, Belebey-Kazan, s. 4-5.
257. (2011). Bezneñ tariğ. Bez kaydan?. *Yutazı rayonu*. Kazan, s. 53-64.
258. (2011). Yutazı rayonınıñ kısqaça tariğı. *Yutazı rayonu*. Kazan, s. 64-66.
259. (2011). Sposobi obrazovaniya tyurkskih vtorıçnih i tretıçnih etnonimov. *Slovoobrazovanie v tyurkskih yazıkah: issledovaniya i problemi. Materialı Mejdunarodnoy tyurkologiçeskoy konferentsii, posvyaşennoy 80-letiyu Fuata Ganieva*, 20-21 sentyabrıya 2010, Kazan, s. 236-238.
260. (2011). Tatarstan fenner akademiyesě tözëlüv tariğınan. *Fen hem tël*, J-2, s. 20-25.
261. (2011). Evropotsentristkaya tyurkologiya i altaistika. *Dialektologiya, istoriya i grammatiçeskaya struktura tyurkskih yazıkov. Sbornik materialov mejdunarodnoy tyurkologiçeskoy konferentsii, posvyaşennoy pamyati akad. D. G. Tumaşevoy*, Kazan, s. 291-295.
262. (2011). "Evropeyskaya hartıya regionalnih yazıkov ili yazıkov menşinstv" i problemi razvitiya etih yazıkov. *Memlekettik til jene avdarmatanuvdıñ özekti meseleleri*, Astana, s. 30-37.
263. (2011). Dj. G. Kiekbaev i ego monogenetiçeskiy podhod k problemam uralo-altaistiki. *Professor Djalil Ganiyatoviç Kiekbaev i ego vklad v razvitie uralo-altayskoy i tyurkskoy filologii. Materialı mejdunarodnoy nauçno-pr. konferentsii, posvyaşennoy 100-letiyu so dnya rojdeniya izvestnogo başkirskogo učenogo tyurkologa, pisatelya i obşestvennogo deyatelya Dj. G. Kiekbaeva*. Ufa: Dialog, s. 91-96.
264. (2011). Gostyam universiadi 2013. – pravdivaya istoriya tatarskogo naroda. *Aktualnie voprosı tatarskogo yazıkoznaniya*, Kazan, s. 3-30.
265. (2011). Etniçeskimi korniyami tyurkov bili i plemena, slavivşiesya bogatstvom. *Altaistika i tyurkologiya*. No: 2, Astana, s. 20-25.
266. (2011). Milli Gelişme ve Tukay'ın Eserleri. *Türk Dünyası. Dil ve Edebiyat Dergisi, Abdullah Tukay Özel Sayısı*, Güz 2011, Ankara: TDK Yayınları, s. 251-258.
267. (2011). Tyurkskaya lingvistiçeskaya arheologiya. *VI Mejdunarodnaya nauçnaya konferentsiya «Yazık, kultura, obşestvo»*. Moskva, 22-23 sentyabrıya 2011, Plenarnie dokladı. Moskva.
268. (2011). Nekotorie etniçeskie korni tatarskogo naroda. *Jizn, posvyaşennaya tyurkologii. K 90-letiyu so dnya rojdeniya izvestnogo tyurkologa...Yedhama Rahimoviça tenişeva*, Kazan, 2011. 82-88 s.
269. (2011). Drevnie plemena sak/saka, sakadı/skıdı. *Tyurk elemi: Tarih jene kazırğı zaman. Halıkaralıq Turktanı simpoziumı maqalalar jinagı*, 28-29 seyir (aprelya) 2011, Astana, s. 14-17.

270. (2011,. 25 noyabr). Felsefe her eşte kirek. Prof. M. İ.Abdrahmanovniñ 100-yıllığına ezerlenüv uñayı bēlen. *Medeniy comğa*, s.15.
271. (2011). O roli mnogoyazıçnıh terminologičeskih slovarey v sblijenii tyurkskih terminofondov. *Türkitilgec elgerdiñ terminkor kalıptastıruv tejribesi*, Astana, s. 12-20.
272. (2011). Osnovnie periodı razvitiya konfessionalnih vozzreniy predkov sovremennih tatar. *Istoričeskie sudbi narodov Povoljya i Priuralya / Materialı Vserossiyskoy nauçnoy konferentsii "Istoričeskiy opıt etnokonfessionalnogo vzaimodeystviya v Srednem Povolje i Priurale (XVI- naç. XX vv.)*. Gorod Kazan, 5-6 oktyabrya 2011, Vıp. 2, Kazan, s. 87-88.
273. (2011). Semantika etnonima tyurk. *Çuvaşskiy yazık i etnos v istorii evraziyskoy tsivilizatsii: Materialı mejdunarodnoy tyurkologičeskoj konferentsii*, Çeboksarı, 16-18 sen. 2010, Çeboksarı, s. 29-30.
274. (2011). Nazib Gayazoviç Jiganov – initsiator otkrıtiya muzıkalno-pedagogičeskogo fakulteta KGPI. *Nazib Jiganov i muzıkalnaya kultura sovremennosti / Materialı mejdunarodnoy nauçno-praktičeskoj konferentsii*. Kazan, 20 aprelya 2011, Kazan, s. 131-135.
275. (2011). Gostyam universiadı 2013 – pravdivaya istoriya tatarskogo naroda. *Aktualnie voprosı tatarskogo yazıkoznaniya*, Vıp. 7, Kazan, s. 3-30.
276. (2011). Tatarskiy sintaksičeskiy stroy v sxemah. *Aktualnie voprosı tatarskogo yazıkoznaniya*, Vıp. 7, Kazan, s. 49-56.

2012

277. (2012). Kazan universitetında tuğan bērençē buvın tatar edebiyatçıları. *Klassik filologiya hem KFU'niñ tatar filologiyesē hem tarihi fakulteti ğalimnerē / Töbēkara fenniyy-ğameliy konferentsiya materialları*, Kazan, 18 mart 2011, Kazan: Kazan Federal Universtet, s. 40-44.
278. (2012). Pozdravlenie yubilyara İşbaeva Karima Gayseeviça. *Sovremennie problemi başkirkoy i tyurkskoy filologii i filologičeskogo obrazovaniya /Sbornik materialov Mejdunarodnoy nauçno-praktičeskoj konferentsii, posvyaşennoy 75-letiyu Karima Gayseeviça İşbaeva. R. B., Sterlitamak, 17 fevral 2012, Ufa: Gilēm, s.8.*
279. (2012). a) Osnovateli drevnih gosudarstv i gorodov turkmenskogo regiona. *Srednevekovie goroda Turkmenistana v sisteme evraziyskoy tsivilizatsii / Materialı Mejdunarodnoy nauçnoy konferentsii*, 28-30 marta 2012, v Aşhabade, Aşgabat. Ylym, s. 42-44.
- b) tot je doklad na turkmenskom yazıke “ Türkmēn sebıtmıñ Gadymy Döwletlerini we şaherlerini esaslandryc yjylar, s.44.
- c) na angl. yaz. Founders of avcent kingdoms and cities of the Turkmen region. s. 44-45.
280. (2012, 13 aprel). Törkmenstan hem Tatarstan: boringı bağlanışlar. *Megrifet*, s. 2.
281. (2012). Tyurkologiyede ētimologiyeye hem at süzēnēñ barlıqqa kilüvē. *Akademik Ye.R. Tenişev i tyurkskiy mir*, Kazan, s. 57-64.
282. (2012, 3 may). Germaniye cirlerēnde ortalay özēlmesek. *Derelfönun (KFU'niñ tatarça gazetası)*, No: 14 (27), s. 3.
283. (2012). O glubokih etničeskih kornyah hakasov. *Nasledie hakasskogo uçenogo, tyurkologa, doktora sravnitel'nogo yazıkoznaniya, vostokoveda Nikolaya Fedoroviça Katanova /*

Materialı mejdunarodnoy naučnoy konferentsii, posvyaşennoy 150-letiyu so dnya rojdeniya učenogo, Abakan, T.II, s. 175-177.

284. (2012). K povişeniyu roli SGPA im. Z. Bişevoy v podgotovke učiately po natsionalnoy filologii. *Problemi izučeniya i prepodavaniya tyurkskoy filologii: istoriya, sovremennost, perspektivi: Sbornik materialov Vserossiyskoy naučno-prakt. konf.s mejdunarodnim uçašciem, posvyaş. 125-letiyu gosudarstvennogo i obşestvennogo deyatelya, yazıkoveda i klassika tat. lit. G. İbragimova, 105-letiyu Narodnogo poeta Çuvaşskoy Respubliki Petra Huzangaya, 15-letiyu kafedri tatarskoy i çuvaşskoy filologii SGPA im. Z.Bişevoy*, Rossiya, RB, Sterlitamak, 24-26 maya 2012, SGPA im. Zaynab Bişevoy, s. 9-10.

285. (2012). Ğalimcan İbrahimovniñ tyurkologiyeye fenene kærtken öleşş. *Problemi izučeniya i prepodavaniya tyurkskoy filologii: istoriya, sovremennost, perspektivi: Sbornik materialov Vserossiyskoy naučno-prakt. konf. s mejdunarodnim uçašciem, posvyaş. 125-letiyu gosudarstvennogo i obşestvennogo deyatelya, yazıkoveda i klassika tat. lit. G. İbragimova, 105-letiyu Narodnogo poeta Çuvaşskoy Respubliki Petra Huzangaya, 15-letiyu kafedri tatarskoy i çuvaşskoy filologii SGPA im. Z.Bişevoy*, Rossiya, RB, Sterlitamak, 24-26 maya 2012, SGPA im. Zaynab Bişevoy, s. 22-24.

286. (2012). İz istorii Yutazinskogo rayona RT. *Yutazinskoy region: problemi istorii i kulturi*, Kazan, s. 194-196.

287. (2012). İdël bolğarlarımıñ tëlë ğadetiyy törkiyy tël bulğan. *Fen hem tël*, J-1, 31-2, s. 21-26.

288. (2012). Russkiy yazık – metayazık Kazanskoy tyurkskoy lingvistiçeskoy şkoli. *Russkiy yazık i literatura v tyurkoyaziçnom mire: sovremennne kontseptsii i tehnologii / Mejdunarodnaya naučno-praktiçeskaya konferentsiya*, 27-30 iyunya 2012, Kazan, s. 27-29.

289. (2012, 21 sentyabr). Tatarstan ğalıqları tëllez turındağı zakon qabul itelüvge 20 yıl. Redaksiya mekalege “Tatar bulıp kile qalası” isemñ birgen. *Megrifet*, No: 38.

290. (2012). Dushlık küperende. *Jizn, otdannaya nauke. Vospominaniya o Zinnure Gazizoviçe Uraksine*. Ufa: Ğilëm, s. 9-12.

291. (2012). K voprosu ob izdanii v Kazani “Hikmetov” Ahmeta Yasavi. *Törki tëllez kitap ğasırlar hezinesë – Tyurkoyaziçnaya kniga nasledie vekov / Materialı Mejdunarodnoy naučno-praktiçeskoy konferentsii, posvyaşennoy istorii tyurkoyaziçnoy knigi*, 17-18 oktyabrya 2012, Kazan, s. 306-311.

292. (2012). Formirovanie i razvitie Kazanskoy tyurkskoy lingvistiçeskoy şkoli (XIX v. do 1918 goda), *Almanah. Türk düniyesi. Astana: Tyurkskaya akademiya*, Astana, s. 242-262.

293. (2012). Predki sovremennih tatar s toçki zreniya lingvistiçeskoy arheologii. *XV Suleymanovskie çteniya. Vserossiyskaya naučno-praktiçeskaya konfereniya «Sotsialno-demografiçeskoe i kulturnoe sostoyanie sibirskih tatar»*, Tyumen, 17-18 maya 2012, Materialı i dokladi, Tyumen, s. 74-77.

294. (2012). Tatarstan Rëspublikasınıñ tëllez turındağı zakonına 20 yıl. *Sohranenie i razvitie rodnih yazikov v usloviyah mnogonatsionalnogo gosudarstva: problemi i perspektivi, Vserossiyskaya naučno-praktiçeskaya konferentsiya*, 19-20 oktyabrya 2012, Kazan, s. 3-7.

295. (2012). Problemi vozrojdeniya i razvitiya natsionalnih menşinstv. *Zankievskie çteniya: materialı Vserossiyskoy naučno-praktiçeskoy konferentsii*, 6-7 aprelya 2012, Tobolsk: TGSPA im. D. I. Mendeleeva, s. 153-155.

296. (2012). Lingvistiçeskie osobennosti yazıka tyurkoyaziçnih plemen Voljskoy Bulgarii. *Ural-Altay: çerez veka v buduşee. Materialı V Vserossiyskoy tyurkologičeskoy*

konferentsii, posvyaşennoy 80-letiyu Instituta istorii, yazıka i literaturı Ufımskogo nauçnogo tsentra RAN, 21-22 iyunya 2012, Ufa, s. 42-43.

297. (2012). Predki sovremennih tatar i başkir - drevnie tyurki. *Ural-Altay: çerez veka v buduşee. Materialı V Vserossiyskoy tyurkologičeskoj konferentsii, posvyaşennoy 80-letiyu Instituta istorii, yazıka i literaturı Ufımskogo nauçnogo tsentra RAN, 21-22 iyunya 2012, Ufa, s. 164-165.*

298. (2012). *Hezërgë tatar halkınıñ tirën tamurları (Glubokie korni sovremennogo tatarskogo naroda)*. Kazan: Tat. knij. izd.-vo.

299. (2012). Lingvoetniçeskie korni tyurkov. *Materialı III-go Mejdunarodnogo tyurkologičeskogo simpoziuma, 15-17 oktyabrya, Kırım, Simferopol.*

300. (2012). İstoki bulgarskoy tsivilizatsii. *Aşmarinskie çteniya. Sbornik nauçnih statey, Vıp. 8, Çeboksarı, s. 258-263.*

301. (2012). Drevnetyurkskaya toponimiya. *Materialı Mejdunarodnoy konferentsii, posvyaşennoy 80-letiyu N. H. Maksyutovoy i 75-letiyu Azata Kamalova, Ufa, s.74-76.*

302. (2012). O glubine istorii drevnih tyurkov. *Aktualnie problemi tyurkskoy i finno-ugorskoy filologii: teoriya i opit izuçeniya. Nauçnaya konferentsiya, posvyaşennaya 80-letiyu L. Ş. Arslanova, 14 dekabrya 2012, Elabuga, s. 107-112.*

303. (2012). Etnogenez naroda v tvorçestve pisatelya Tukaya. *Problemi vostokovedeniya, Ufa, No:3, s. 30-35.*

304. (2012). Adekvatnaya tyurkologiya o glubine istorii drevnih tyurkov. *Sbornik trudov uçenih, zanimayuşihsya morfonologiyey drevnetyurksogo yazıka. Astana.*

305. (2012). İsxodnie tyurkskie formı etnonimov skif, parfyan, kuşan, baktr. *Materialı VIII sezda vostokovedov RF., Moskva, 2012.*

306. (2012). Kratkaya istoriya tyurko-tatarskoy pismennosti. *Materialı konferentsii, posvyaşennoy 400-letiyu tyurkskoy knigi v klube G.Tukaya, Kazan.*

307. (2012). Novie vızovı v tyurkologii i SMI (ob aborigennosti tyurkov i azerbaydjantsev). *Materialı Vsemirnogo Bakinskogo gumanitarnogo foruma, Bakı.*

308. (2012). Etimologiya toponima Astana. *Altaistika i tyurkologiya, Astana, No:4.*

309. (2012). *Çartayırğa aşıkmyq! Dorogoy sozidaniya (k 70-letiyu A. Mazgarova), Kazan, s. 160-162.*

310. (2012). Hezërgë tatar halkınıñ ètnik tamurları. *Aktualnie voprosı tatarskogo yazıkoznaniya, Vıp. 8, Kazan, s. 3-24.*

KAYNAKÇA

1. ZİNATULLİNA, K. Z., KARİMULLİN, E. G., ZİMAGOLOVA, G. Ş., ZAKİROVA, G. Z., KARİMULLİN, Ş. A. (1995). *Mirfatih Zakiyeviç Zakiev*. Moskva: İnsan.
2. USER, Hatice Şirin. (2003). Prof. Dr. Mirfatih Zekiyev (Hayatı ve Eserleri). *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, s. 16, Yaz, Ankara, s. 163-213.
3. ASILGEREEV, O. (2003). Üşş Başkıçları, *Kazan Utları*, Nu: 8. Erişim tarihi: 15.04.2013. <http://jazucilar.narod.ru/zakiev.htm>:

KISALTMALAR

- AN RB:** Akademiya Nauk Respubliki Başkortstan (Başkurdistan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi).
- AN RT:** Akademiya Nauk Respubliki Tatarstan (Tataristan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi).
- Baş. GU:** Başkortstan Gosudartsvennyıy Universitet (Başkurt Devlet Üniversitesi).
- bk.:** Bakınız.
- ÇuvGU:** Çuvaşkiy Gosudarstvennyıy Universitet (Çuvaş Devlet Üniversitesi).
- DESE:** Dil, Edebiyat ve Sanat Enstitüsü.
- DETE:** Galimcan İbrahimov Dil, Edebiyat ve Tarih Enstitüsü, bk. **IYALI**.
- ICANASS:** Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi
- IYALI:** Institut yazıka, literaturı i istorii im. G. İbrahimova (Galimcan İbrahimov Dil, Edebiyat ve Tarih Enstitüsü).
- KDU:** Kazan Devlet Universitetë (Kazan Devlet Üniversitesi).
- KFU:** Kazan Federal Universitetë (Kazan Federal Üniversitesi).
- KGPI:** Kazanskiy Gosudarstvennyıy Pedagogičeskiy Institut (Kazan Devlet Eğitim Enstitüsü)
- KGU:** Kazanskiy Gosudarstvennyıy Universitet (Kazan Devlet Üniversitesi).
- Nauçn.:** Nauçnıy (Bilimsel, ilmi).
- p.:** page (sayfa).
- RAN:** Rossii Akademiya Nauk (Rusya Bilimler Akademisi).
- Red.:** Redaktsiya (Redaksiyon)
- RF:** Rusya Federasyonu.
- RT.:** bk. **TR**.
- BaşGU:** bk. **Baş. GU**.
- s.:** Sayfa.
- S.:** Sayı.
- SSCB:** Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliđi.
- T.:** Tom (Cilt).
- TASSR:** Tatarskaya Avtonomnıy Sotsialistiçeskiy Sovetskiy Respublik (Tatar Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti).
- Tat. knij. izd-vo:** Tatar Kitap Neşriyatı.
- Tat. knige. iz.dat.:** bk. **Tat. knij. izd-vo**.
- TDK:** Türk Dil Kurumu.
- TGGPI:** Kazanskom filiale Rossiyskogo gosudarstvennogo gumanitarnogo institut (Rusya Devlet Üniversitesi, Kazan Beşeri Bilimler Enstitüsü).
- TGGPU:** Kazanskom filiale Rossiyskogo gosudarstvennogo gumanitarnogo universiteta (Rusya Devlet Üniversitesi, Kazan Beşeri Bilimler Şubesi).
- TGPI:** Tatarskiy Gumanitarno-pedagogičeskiy institut (Tatar Beşeri Bilimler ve Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- TGPU:** Tatarskiy Gumanitarno-pedagogičeskiy universitet (Tatar Beşeri Bilimler ve Eğitim Bilimleri Üniversitesi).
- TR FA:** Tatarstan Respublikası Fenner Akademiyası (Tataristan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi).
- TR:** Tataristan Respublikası (Tataristan Cumhuriyeti).
- UNESCO:** United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü).
- vb.:** ve benzeri.
- vd.:** ve diğerleri.
- Vip.:** Vıpusk (Bölüm)